INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

INSON SOMATIK HUQUQLARINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH: JANUBIY KOREYA VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI

Dilafruz Istamova-Fayzullaeva Oybek qizi
Toshkent davlat yuridik universiteti,
Davlat va huquq nazariyasi kafedrasi tayanch doktoranti
Email: dilafruzkhon99@gmail.com
Tel: +998 90 048 03 09

Annotatsiya: Mazkur maqola somatik huquqlarni huquqiy tartibga solishning nazariy va amaliy jihatlarini Janubiy Koreya tajribasi asosida tahlil etadi. Asosiy e'tibor inson organizmining bir qismi sifatida tana ustidan tasarruf qilish huquqi, ya'ni transplantatsiya va plastik jarrohlik operatsiyalari doirasidagi huquqiy munosabatlarga qaratilgan. Janubiy Koreyada ushbu jarayonlar qanday normativ asosda tartibga solinayotgani, qaysi bioetik tamoyillarga tayangan holda amalga oshirilayotgani, hamda bu yondashuvlar O'zbekiston qonunchiligi va huquqiy amaliyotidan qanday farq qilishi qiyosiy jihatdan ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, maqolada davlat va huquq nazariyasiga oid konsepsiyalar, xususan huquqiy paternalizm, shaxsiy avtonomiya va ijtimoiy davlat yondashuvlari orqali ushbu sohaga nazariy izohlar berilgan. O'zbekiston uchun mazkur sohalarni tartibga solish bo'yicha amaliy taklif va nazariy asoslar ilgari surilgan. Maqola tahliliy, normativ-huquqiy va nazariy metodlar asosida yozilgan hamda ilmiy va qonunchilik manbalariga tayangan holda chuqur tahlilni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: somatik huquqlar, transplantatsiya, plastik jarrohlik, bioetika, huquqiy tartibga solish.

Дилафруз Истамова-Файзуллаева Ойбек кизи
Докторант кафедры теории государства и права
Ташкентский государственный юридический университет
Email: dilafruzkhon99@gmail.com
Тел: +998900480309

Аннотация: В данной научной статье исследуется правовое регулирование соматических прав человека на основе сравнительного анализа законодательства и практики Южной Кореи и Узбекистана. В центре внимания находятся правовые и биоэтические аспекты трансплантации органов и пластической хирургии как форм проявления автономии личности по отношению к своему телу. Рассматриваются существующие нормы корейского законодательства, регулирующие данные сферы, включая принципы этики, согласия пациента, ограничения и государственный контроль. Параллельно проводится сопоставление с положениями узбекского законодательства и реальной практикой. Автор анализирует ключевые концепции теории государства и права, включая правовой патернализм, социальную функцию государства и границы допустимого вмешательства в телесную неприкосновенность личности. На основании проведенного анализа формулируются как теоретические, так и прикладные предложения, направленные на совершенствование правового регулирования в Узбекистане.

Ключевые слова: соматические права, трансплантация, пластическая хирургия, биоэтика, правовое регулирование.

INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

Dilafruz Istamova-Fayzullaeva Oybek kizi
PhD Researcher in Theory of State and Law,
Tashkent State University of Law
Email: dilafruzkhon99@gmail.com
Tel: +998900480309

Abstract: This scholarly article investigates the legal regulation of human somatic rights through a comparative analysis of the frameworks and practices in South Korea and Uzbekistan. The discussion primarily focuses on organ transplantation and plastic surgery as key domains where bodily autonomy and the legal right to control one's own body intersect with state regulation and medical ethics. South Korea's legislative system is examined with an emphasis on its ethical guidelines, procedural safeguards, and the balance between individual rights and public interest. These are then compared with the existing laws and practices in Uzbekistan, highlighting both similarities and gaps. The paper incorporates perspectives from the theory of state and law, including concepts such as legal paternalism, personal autonomy, and the role of the social state in regulating bodily interventions. Based on normative, analytical, and comparative methods, the article concludes with both theoretical reflections and practical recommendations aimed at strengthening Uzbekistan's regulatory framework in the domain of somatic rights.

Keywords: somatic rights, organ transplantation, plastic surgery, bioethics, legal regulation.

Somatik huquqlar – bu inson tanasiga doir, shaxsning o‘z tanasi ustidan qarorlar qabul qilishiga oid bo‘lgan ajralmas huquqlari majmuasidir. Ular inson huquqlarining yangi avlodi sifatida e’tirof etilib, zamonaviy bioetika va huquq kesishgan nuqtada shakllanmoqda. Somatik huquqlar tarkibiga, jumladan, tananing daxlsizligi, tibbiy aralashuvlarga rozilik berish yoki rad etish huquqi, organ va to‘qimalar donorligi, reproduktiv huquqlar (sun’iy urug‘lantirish, surrogat onalik), kosmetik/tibbiy jarrohlik orqali o‘z tanasini o‘zgartirish huquqi kabi jihatlar kiradi. Bu huquqlar shaxsning o‘z tanasi ustidan avtonomiyasini ta’minlashga xizmat qiladi. Davlat va huquq nazariyasida somatik huquqlarni himoya qilish – shaxs erkinliklari, sog‘liqni saqlash huquqi va inson sha’ni kafolatlarining muhim qismi hisoblanadi. Shu bois ko‘plab davlatlar bu sohadagi munosabatlarni maxsus qonunlar bilan tartibga solib, somatik huquqlar me’yoriy asoslarini yaratayapti. Muayyan somatik huquqlar davlatlarning ijtimoiy-madaniy qadriyatlariga, tibbiy texnologiyalar rivojiga va bioetika prinsiplarga ko‘ra turlicha huquqiy tartibga solinadi.

Janubiy Koreya tajribasining dolzarbligi. Jahon miqyosida Janubiy Koreya somatik huquqlar, xususan, organ transplantatsiyasi va estetik (plastik) jarrohlik masalalarida ilg‘or yoki o‘ziga xos tajribaga ega davlatlardan biri sifatida e’tirof etiladi. Janubiy Koreyada so‘nggi o‘n yilliklarda transplantatsiya amaliyoti va organ donorligi faol rivojlandi; mamlakat tirik donorlik va miya o‘limi holatidagi donorlikni qonuniy yo‘lga qo‘yib, transplantologiya sohasida yutuqlarga erishgan. Plastik jarrohlik esa Janubiy Koreyada nafaqat keng tarqalgan tibbiy xizmat, balki jamiyatda go‘zallik “industriyasi” darajasiga ko‘tarilib, iqtisodiyotning alohida sohasi sifatida rivoj topdi. Janubiy Koreya tajribasini o‘rganishdan maqsad – somatik huquqlarni tartibga solishda yuridik yechimlar, bioetik yondashuvlar va ijtimoiy omillarini tahlil qilishdir.

O‘zbekiston qonunchiligidagi o‘rni. O‘zbekiston Respublikasi ham somatik huquqlar bilan bog‘liq ayrim masalalarni huquqiy tartibga solishga kirishgan. Xususan, 2022 yilda “Inson

a'zolari va to'qimalarining transplantatsiyasi to'g'risida"gi Qonun qabul qilinib, organ transplantatsiyasi ilk bor kompleks ravishda me'yoriy asosga ega bo'ldi (O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 2022). Estetik jarrohlik bo'yicha esa alohida maxsus qonun mavjud emas, amaliyot umumiy tibbiyot qonunchiligi doirasida tartibga solinadi, ammo jamiyatda unga nisbatan ma'lum e'tirozlar va axloqiy cheklovlar mavjudligi seziladi.

Tadqiqot vazifasi va uslubi. Ushbu maqolada Janubiy Koreya tajribasi misolida somatik huquqlarni tartibga solishning huquqiy yechimlari tahlil qilinadi. Asosiy e'tibor organ transplantatsiyasi va plastik jarrohlikka qaratilib, ushbu sohalardagi Janubiy Koreya qonunchiligi va amaliyoti O'zbekiston tajribasi bilan qiyosiy tahlil etiladi.

Janubiy Koreya hukumati organ transplantatsiyasini huquqiy tartibga solishni XX asr oxirida yo'lga qo'ygan. 1999 yilda mamlakatda "Organ Transplantatsiyasi to'g'risida"gi Qonun (Organ Transplantation Act) qabul qilinib, miya o'limi holatidagi donorlardan organ olib ko'chirib o'tkazish rasman qonuniylashtirildi. Mazkur qonun 2000 yil fevralidan kuchga kirib, Janubiy Koreyada miyaning faoliyatsizligi (miya o'limi)ni qonunan o'lim holati sifatida tan oldi. Shu tariqa, ko'p yillar davomida faqat tirik qarindoshlar orasida cheklangan transplantatsiya amaliyoti endilikda miya o'limi holatidagi donorlar hisobiga kengaydi. Qonunda organ savdosini va noqonuniy donorlikni oldini olish maqsadida qator qattiq cheklovlar belgilandi. Jumladan, tirik donor faqat bemorning yaqin qarindoshi yoki eng yaqin urug'lari bo'lishi mumkin etib belgilangan (er-xotin va yaqin qon-qarindoshlar). Janubiy Koreya Sog'liqni saqlash vazirligi huzurida Koreya Organlar almashinuvi tarmog'i (KONOS) tashkil etilib, barcha donorlik holatlari va ko'chirib o'tkazish jarayonlari qat'iy nazorat ostiga olindi. Masalan, begona shaxslar o'rtasida donorlik istisno tariqasida faqat KONOS ruxsati bilan, ular o'rtasida hech qanday moddiy manfaat yo'qligi isbotlangandagina amalga oshirilishi mumkin. Bu choralarning barchasi organ savdosining oldini olish, donor va retsipiyentning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan.

Janubiy Koreyada transplantologiya rivojlanishi natijasida 2000-yillar boshidan miya o'limi donorlar soni izchil oshdi. Masalan, 2002 yildan 2016 yilgacha miya o'limi donorlar orqali organ ko'chirib o'tkazish holatlari muntazam ortib borgan. Natijada minglab bemorlar hayoti saqlab qolindi. Janubiy Koreya ayniqsa jigar va buyrak transplantatsiyasi bo'yicha Osiyoda yetakchi davlatga aylandi – tirik donor jigar ko'chirib o'tkazish amaliyotlari soni bo'yicha jahonda eng yuqori ko'rsatkichlardan biriga ega bo'ldi. 2014 yilda, masalan, mamlakat klinikalarida 1200 dan ortiq jigar transplantatsiyasi amalga oshirilgan bo'lib, bu ko'rsatkich dunyoda aholi soniga nisbatan eng yuqori natijalardan biri edi. Bunday muvaffaqiyatlarga yuqori texnologiyali tibbiy yordam, malakali jarrohlar, transplantatsiyadan keyingi samarali parvarish va qat'iy huquqiy tartibot sabab bo'ldi. Shuningdek, Janubiy Koreyada milliy donorlar reyestri yuritilib, aholining organ donorligiga ixtiyoriy rozilik berishi targ'ib qilinadi. Natijada ko'plab fuqarolar o'z hayotligida donorlikka rozilik berishmoqda.

Shu bilan birga, Janubiy Koreyada organ donorligi madaniy va diniy qarashlar bilan ham to'qnash kelgan. Mamlakatda an'anaviy konfutsiylik va ba'zi diniy qarashlar tananing daxlsizligiga urg'u berib, o'limdan keyin a'zolarni olishga avvaliga xavotir bildirgan. Biroq hukumat va tibbiy hamjamiyatning tushuntirish ishlari natijasida jamiyat donorlikni asta-sekin qabul qila boshladi. 2018 yilda hayotiy a'zolar donorligi biroz pasaygani kuzatildi – bunga oilalarning miya o'limini qabul qilish va donorlikka rozilik berishdan bosh tortish holatlari sabab bo'lgani tahlillarda ko'rsatib o'tildi. Oilalarning bunday qaroriga ta'sir qilgan omillar qatorida miya o'limi bemorlariga hayotni sun'iy qo'llab-quvvatlashni to'xtatish to'g'risidagi yangi qonun (2018 yilda kuchga kirgan) va donor oilalariga kompensatsiyani bekor qilish kabi faktorlar borligi tibbiy tadqiqotlarda qayd etilgan (Park va Kim, 2020). Umuman olganda,

Janubiy Koreyada transplantatsiya sohasida qonunchilik tizimli va qat'iy bo'lib, u donor va retsipiyent huquqlarini muhofaza qilish, jarayonning shaffof va adolatli bo'lishini ta'minlashga qaratilgandir.

O'zbekistonda transplantatsiya va qonunchilik rivoji. O'zbekiston somatik huquqlar yo'nalishida muhim qadamni yaqinda qo'ydi – 2022 yilda "Inson a'zolari va to'qimalarining transplantatsiyasi to'g'risida"gi Qonun qabul qilinib, organ ko'chirib o'tkazish ilk bor maxsus qonun darajasida tartibga solindi (O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 2022). Mazkur qonun transplantatsiya uchun huquqiy shart-sharoitlar, donor va retsipiyent huquq va majburiyatlari, davlat organlarining vakolatlarini belgilab berdi**[16][17]**. Qonun maqsadi – fuqarolarga yuqori texnologik tibbiy yordam sifatida organ ko'chirib o'tkazish imkonini yaratish, bu jarayonda inson huquq va manfaatlarini himoya qilishdir.

Qonunga muvofiq, donor bo'lish va organ olish tartibi qat'iy reglament qilindi. Vafot etgan shaxsning organlari uning hayotlik chog'ida bergan notarial tasdiqlangan yozma roziligi mavjud bo'lsagina olinishi mumkin. Ya'ni, respublikada hozircha "opt-in" tizimi joriy etilgan – fuqaro o'zi oldindan rozilik bermagan bo'lsa, o'limidan keyin uning organlari olinmaydi. Bu jihat Janubiy Koreyadan farq qiladi, chunki Koreyada ham shunday opt-in tartib bo'lsa-da, u yerda jamiyatda donorlikka ko'nikma yuqori, O'zbekistonda esa yangi rivojlanmoqda. Tirik donordan organ (masalan, buyrak yoki jigar bo'lagi) olish ham qonunda ko'zda tutilgan – bu uchun donor tibbiy ko'rikdan o'tib, salomatligiga xavf-xatarlar haqida kamida 30 kun oldin yozma va video shaklda ogohlantirilishi shart etib belgilangan. Donor shuningdek, operatsiyadan keyingi asoratlar xavfi to'liq tushuntirilganini yozma ravishda tasdiqlashi lozim. Bunda maqsad – donorning ongli va ixtiyoriy roziligini ta'minlashdir.

O'zbekiston qonuni donorlik va transplantatsiya borasida bir qator cheklov va taqiqlarni ham o'rnatgan. 14-moddaga muvofiq, ba'zi shaxslar donor bo'lishi mumkin emas – xususan, qonunda belgilanishicha, O'zbekiston fuqarosi xorijiy fuqaro uchun donor bo'la olmaydi. Bu norma bilan davlat organ savdosining oldini olish hamda organlarning chetga noqonuniy "oqib ketishi"ning oldini olishni ko'zlagan. Shu bilan birga, transplantatsiya qilinadigan inson a'zolarining oldi-sotdisi va O'zbekistondan tashqariga olib chiqilishi qat'iyan taqiqlanadi. Ya'ni, organlarni tijoratlash yoki eksport qilish qonun bilan man etilgan jinoyatdir. Donorlikka doir cheklovlar deganda yana, masalan, muayyan kasalliklar yoki ruhiy holati sabab donor bo'la olmaydigan shaxslar tushuniladi – qonunda Sog'liqni saqlash vazirligi bunday holatlarni belgilashi mumkin. Qonunga muvofiq, transplantatsiya faqat Vazirlar Mahkamasi tasdiqlagan maxsus ro'yxatdagi tibbiyot muassasalarida amalga oshirilishi belgilandi. Hozircha O'zbekistonda bunday muassasalar soni cheklangan va transplantatsiya amaliyoti endi yo'lga qo'yilmoqda. 2023–2024 yillarda birinchi marta mamlakat ichida jigar va buyrak ko'chirib o'tkazish operatsiyalari o'tkazilgani xabar qilindi.

Qiyosiy tahlil va farqlar. Janubiy Koreya va O'zbekiston transplantatsiya sohasidagi huquqiy tartibotini qiyoslasak, bir necha muhim farqlar ko'rinadi:

- Qonunchilik tajribasi va yoshi: Koreyada transplantatsiya qonuni 20+ yillik amal qilish davriga ega bo'lib, amaliyot allaqachon yo'lga qo'yilgan va takomillashgan. O'zbekistonda esa qonun yangilik bo'lib, amalda yangi tatbiq etilmoqda. Bu tajriba tafovuti sog'liqni saqlash tizimida ham seziladi – Koreyada yiliga yuzlab transplantatsiyalar, O'zbekistonda hozircha bir necha o'nlab operatsiyalar amalga oshmoqda.

- Donorlik ko'lami: Koreyada miya o'limi donorligi instituti samarali ishlaydi, jamiyat bunga ko'nikkan (garchi ayrim yillarda pasayish kuzatilsa ham). O'zbekistonda hozircha faqat rasmiy rozilik berganlarning organlari olinadi, keng jamoatchilik orasida bu tushuncha yangi.

Shuningdek, O‘zbekistonda qarindosh bo‘lmagan shaxs ham donor bo‘lishi mumkin (agar bepul va tibbiy ko‘rsatma bo‘lsa), chunki qonun matnida qarindoshlik doirasi cheklanmagani va hatto qarindosh bo‘lmaganlarga ham donorlikka ruxsat berilishi ko‘zda tutilganligi Senat muhokamalarida aytilgan. Bu ma’noda, Koreyaga nisbatan qonun hatto yumshoqroq, lekin amalda bunday begona donorlik xavfli va kam qo‘llanishi mumkin – chunki organ savdosi xavfi bor. Koreyada esa amalda faqat qarindosh yoki er/xotin donor bo‘la oladi, begona donor juda kam (KONOS ko‘magida alohida holatlar).

- Organ savdosi va trans-chegara masalasi: Har ikki mamlakatda organ savdosi qonunan taqiqlangan va jinoiy javobgarlik belgilangan. O‘zbekistonda bu ayniqsa alohida modda bilan ta’kidlangan – organlarni O‘zbekistondan olib chiqish ham man etilgan. Bu norma Koreya qonunchiligida to‘g‘ridan-to‘g‘ri mavjud emas, ammo amalda Koreyada ham donor organlarni xorijga chiqarish amaliyoti yo‘q (aksincha, tibbiy turizm orqali bemorlar Koreyaga kelib operatsiya qiladi). O‘zbekiston esa potensial ravishda donor organlar xorijga noqonuniy olib ketilmasligini huquqiy kafolatlagan. Shuningdek, Koreyada yaqinda qonunlarga o‘zgartirish kiritilib, miyasining o‘limi aniqlangan bemor o‘zi hayotda rozilik bildirgan bo‘lsa, oilasining qo‘shimcha roziligisiz uning organlarini olish tartibi joriy etilayotgani xabar qilingan. O‘zbekistonda hozircha bunday norma yo‘q – yaqinlari qarshiligi to‘g‘risida qonunda aniq ko‘rsatma berilmagan, ammo hayotlikdagina rozilik berish modeli qoldirilgan.

- Institutsional mexanizmlar: Koreyada KONOS kabi maxsus donorlik muvofiqlashtiruvchi markazlar faoliyat yuritadi. O‘zbekistonda yangi qonun bu borada Yagona davlat reyestri tuzilishini belgiladi, ya’ni donorlar, retsipiyentlar va transplantatsiya qilingan organlar reyestri yuritilishi ko‘zda tutilgan. Bu tizimni shakllantirish endi boshlandi. Shu bilan birga, Koreyada transplantatsiya rivojiga tibbiy sug‘urta tizimi katta hissa qo‘shadi – ko‘pchilik operatsiyalar sug‘urta orqali qoplanadi. O‘zbekistonda esa hali bu operatsiyalar qimmat va davlat byudjeti yoki homiylar ko‘magiga tayanmoqda, fuqarolarning chet elga borib operatsiya qildirish holatlari yaqin yillarga qadar kuzatildi.

Transplantatsiya sohasida Janubiy Koreya va O‘zbekiston tajribasi shuni ko‘rsatadiki, huquqiy tartibga solish qanchalik puxta va tizimli bo‘lsa, amaliy natijalar shunchalik samarali bo‘ladi. Koreya misolida qonun qabul qilinishi ortidan donorlikni rag‘batlantirish, jamiyatni tayyorlash, infratuzilma yaratish kabi kompleks ishlar qilindi va bu minglab insonlar hayotini saqlab qoldi. O‘zbekistonda endigina boshlangan ushbu yo‘nalishda Janubiy Koreya tajribasi qo‘l kelishi mumkin. Xususan, jamoatchilik ongini o‘zgartirish, donorlikni targ‘ib qilish, transplantatsiya markazlarini rivojlantirish, xalqaro hamkorlikni yo‘lga qo‘yish kabi masalalarda Koreya modellari o‘rganilishi lozim. Shu bilan birga, har bir mamlakatda transplantatsiya masalasi o‘zining madaniy-axloqiy xususiyatlariga ega. Koreyada esa muammo asosan oilalar roziligi bilan bog‘liq bo‘lib, ularga rag‘bat va ishonch yaratish zarurati ko‘rilgan. Xulosa qilib aytganda, transplantatsiya sohasi somatik huquqlarning eng hayotiy ko‘rinishi bo‘lib, insonning yashash huquqini ta’minlashga xizmat qiladi. Shu sababdan ham, qonunchilik inson hayoti va sog‘lig‘ini asrash maqsadida balansli yondashuvni – bir tomondan donor va retsipiyent huquqlarini himoya qilishni, ikkinchi tomondan esa jamiyatdagi axloqiy tamoyillarni inobatga olgan holda rivojlanishi muhimdir.

Plastik jarrohlik (estetik jarrohlik) sohasida huquqiy tartib. Janubiy Koreya bugungi kunda dunyodagi eng yetakchi plastik jarrohlik markazlaridan biri sifatida nom qozongan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, Janubiy Koreyada har besh ayoldan biri (taxminan 20%) hayotida hech bo'lmaganda bir marta kosmetik jarrohlik amaliyotini o'tkazgan bo'lib, 20 yoshlardagi ayollar orasida bu ko'rsatkich 30% ga yetadi. Bunday keng tarqalish davlatda plastik jarrohlikning ijtimoiy qabul qilingan oddiy holga aylanganini ko'rsatadi. Koreya jamiyatida "go'zallik – muvaffaqiyat garovi" degan tasavvur shakllangan bo'lib, yaxshi ish va jamiyatda o'rin topish uchun tashqi ko'rinishga e'tibor katta (Park, 2018). Shu bois ko'plab yoshlar va hatto ularning ota-onalari o'qishga yoki ishga kirishdan oldin kosmetik operatsiyalarni odatiy deb bilishadi.

Koreyada plastik jarrohlikning huquqiy legitimatsiyasi 1970-yillarga borib taqaladi. 1974 yilda Janubiy Koreya Oliy sudi kosmetik maqsadlarda plastik jarrohlik qilishni rasmiy ravishda qonuniy tibbiy amaliyot turi deb e'lon qildi. Ushbu sud qaroriga qadar kosmetik jarrohlik ba'zan "tanaga zarar yetkazuvchi" nomaqbul amaliyot deb qaralgan bo'lsa, 1974 yildan keyin u tibbiy mutaxassislik sifatida tan olindi (Supreme Court of Korea, 1974). Qonuniy legitimatsiya asosi sifatida psixologik sog'liq konsepsiyasi keltirildi – ya'ni o'z qiyofasidan qoniqmaslik kuchli ruhiy bezovtalikka sabab bo'lishi, demak, plastik jarrohlik bu "psixologik dard"ga davo bo'lishi mumkin degan yondashuv paydo bo'ldi. Shu davrdan boshlab, Janubiy Koreyada plastik jarrohlik klinikalari faol ochila boshladi, ularni nazorat qilish esa umumiy tibbiy xizmatlarni litsenziyalash tizimi orqali amalga oshirildi.

Janubiy Koreyada plastik jarrohlik sohasini tartibga soluvchi alohida maxsus qonun bo'lmasa-da, "Tibbiy xizmat to'g'risida"gi Qonun va sog'liqni saqlash vazirligi me'yoriy hujjatlari doirasida bu soha boshqariladi. Har bir plastik jarroh maxsus litsenziyaga ega bo'lishi kerak va litsenziyasiz operatsiyalar taqiqlangan. Hukumat vaqt o'tishi bilan yoshlarga nisbatan plastik jarrohlik reklamalarini cheklash kabi normalarni ham joriy qilgan. Masalan, Seul shahri hokimiyati 2014 yilda jamoat joylarida plastik jarrohlik reklamalarini cheklash qarorini chiqardi – metro stansiyalaridagi reklamalar hajmi 20% dan oshmasligi, maktab yaqinida bunday reklamalarni joylashtirmaslik kabi qoidalar o'rnatildi**[27][28]**. Bunga sabab – jamiyatda ortib borayotgan tashqi ko'rinishga mukkasidan ketish illatini kamaytirish hamda yoshlarni jarrohlikka ruju qo'yishini tiyish edi. Reklamalarda "oldin-keyin" fotosuratlarining haddan ziyod oshirilib ko'rsatilishi va jarrohlikning go'yoki oson-oddiy jarayon sifatida targ'ib qilinishiga taqiq qo'yildi. Bundan tashqari, Janubiy Koreyada voyaga yetmaganlarga nisbatan kosmetik jarrohlik qilish uchun ota-ona yoki vasiylarning roziligi talab etiladi – amalda 18 yoshgacha bo'lganlarga plastik operatsiyalar juda zarurat bo'lmasa qilinmaydi (faqat tug'ma nuqsonlarni tuzatish kabilar bundan mustasno). 2010-yillar oxirida hatto voyaga yetmagan "K-pop" yulduzlariga plastik jarrohlikni cheklash haqidagi muhokamalar bo'lib o'tgan (Lee, 2019).

Janubiy Koreyada plastik jarrohlikning keng tarqalishi iqtisodiy jihatdan ham ahamiyatli: mamlakat tibbiy turizm markaziga aylangan bo'lib, har yili minglab xorijiy fuqarolar (asosan, Xitoy, Yaponiya, Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlaridan) Seul, Busan kabi shaharlarga kelib, plastik operatsiyalarni amalga oshiradi. Hukumat buni qo'llab-quvvatlash maqsadida maxsus tartib joriy qilgan – xorijiy bemor agar ro'yxatdan o'tgan klinikada plastik operatsiya qilib, 3 oy ichida mamlakatdan chiqib ketsa, uning xarajatiga qo'shilgan 10% QQS solig'i qaytarib beriladi. Bu kabi rag'batlar Janubiy Koreya plastik jarrohlik "industriyasi"ni yanada rivojlantirdi. Shu bilan birga, so'nggi yillarda bir necha rezonansli voqealar ham bo'ldi: ayrim klinikalardagi asorat va o'lim holatlari jamoatchilikni tashvishga solgan. Xususan, 2014 yilda Seulda bir nechta bemorlarning plastik jarrohlik stolida vafot etishi ortidan hukumat tekshiruvlarni kuchaytirib, ayrim joylarda jarrohlik vaqtida reanimatsiya uskunalarining majburiy mavjudligi shartini kiritdi (Kim, 2015). Umuman, Janubiy Koreyada plastik jarrohlik

sohasi huquqiy jihatdan tibbiy xizmat sifati va xavfsizligini ta'minlash konsepsiyasiga asoslanadi – ya'ni davlat bu jarrohliklarni man etmaydi, lekin sifat nazorati, reklama cheklovi, litsenziyalash orqali qamrab turadi.

O'zbekistonda estetik jarrohlik amaliyoti va yondashuv. O'zbekistonda kosmetik va plastik jarrohlik xizmatlari so'nggi yillarda asta-sekin ommalashib bormoqda. Ko'plab xususiy klinikalar yuzni torttirish, burun plastikasi, liposaktsiya kabi xizmatlar taklif qilmoqda. Biroq bu soha bo'yicha hali maxsus qonun hujjati qabul qilinmagan – amaliyot "Fuqarolarning sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi Qonun va sog'liqni saqlash vazirligining tegishli tartib-qoidalari doirasida boshqariladi. Masalan, har bir xususiy klinika Sog'liqni saqlash vazirligi litsenziyasini olishi lozim, unda ko'rsatilgan xizmat turlari ro'yxati bo'ladi (agar u yerda plastik jarrohlik nazarda tutilgan bo'lsa, shunga yarasha mutaxassis va asbob-uskunalar talab etiladi). Voyaga yetmagan shaxslarga estetik operatsiya faqat tibbiy ko'rsatma bo'yicha va ota-ona roziligi bilan amalga oshirilishi kerak – amalda esa go'zallik uchun 18 yoshdan kichiklarga operatsiya deyarli qilinmaydi (faqat tibbiy zarurat bo'lsa). Shu bilan birga, diniy va axloqiy qarashlar O'zbekistonda bu sohaga muayyan ta'sir o'tkazadi. Masalan, ba'zi ulamolar "kasallik yoki jiddiy nuqson bo'lmasa, shunchaki go'zallik uchun jarrohlik yo'li bilan tashqi qiyofani o'zgartirish shar'an joiz emas" deya fatvo bergan. Bu nuqtai nazar jamiyatda aks-sado berib, ayrimlar estetik jarrohlikka salbiy nazar bilan qarashadi. Shunga qaramasdan, ayniqsa shaharlarda yosh avlod orasida plastik operatsiyalar (masalan, burun tuzatish – rinoplastika, qovoq kesish – blefaroplastika) ancha keng tarqalmoqda.

O'zbekiston qonunchiligida plastik jarrohlikka doir ayrim normalar reklama to'g'risidagi qonunda ham aks etgan. Yangi tahrirdagi "Reklama to'g'risida"gi Qonun (2021 y.)ga binoan, tibbiy xizmatlar reklamasi (jumladan, kosmetik jarrohlik) mazmuni bo'yicha cheklovlar belgilangan – noto'g'ri ma'lumot berish, mutaxassis bo'lmagan shaxsning tavsiyasini keltirish taqiqlanadi (O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 2021). Bu normalar aslida plastik jarrohlikka ham tegishli – masalan, taniqli odamlarning reklamaga chiqishi, "hech qanday xavf yo'q, hammasi juda oddiy" degan mazmundagi chaqiriqlar man etiladi. Bu, albatta, Koreyaga nisbatan hali kichik qadam, chunki Koreyada maxsus jarrohlik reklamasi cheklovlari hatto mahalliy hukumat darajasida joriy etilgan bo'lsa, O'zbekistonda umumiy reklama qonuni doirasida hal qilinmoqda.

Qiyosiy tahlil va farqlar. Janubiy Koreya va O'zbekistonning plastik jarrohlik sohasidagi yondashuvlari sezilarli darajada farq qiladi:

- Ommalashuv darajasi: Koreyada plastik jarrohlik ommaviy tus olgan va ijtimoiy norma sifatida qabul qilingan. O'zbekistonda hali bunday darajada emas – ko'proq shahar joylarda va ma'lum ijtimoiy qatlamdagilar orasida uchraydi. Ko'pchilik o'z qiyofasini o'zgartirishdan oldin diniy-axloqiy tomonini ham o'ylaydi, yoki moddiy imkoniyat yetarli bo'lmasligi mumkin. Koreyada esa hatto xalqaro turizm trendiga aylangan.

- Huquqiy tartibot detalizatsiyasi: Koreyada alohida "plastik jarrohlik qonuni" yo'q bo'lsa-da, amaliy jihatdan hamma narsa tartiblangan: litsenziyalash, reklamani cheklash, voyaga yetmaganlar masalasi, klinik standartlari. O'zbekistonda esa hozircha umumiy normalar mavjud xolos. Masalan, Koreyada metroda reklamaga kvota belgilanishi kabi nozik normalar bor[27], O'zbekistonda bunday noziklikka hozircha ehtiyoj ham sezilmayapti (chunki reklamalar soni hali uncha ko'p emas). Biroq vaqt o'tishi bilan, ehtimol, ehtiyoj ortadi.

- Madaniy qabul va davlat aralashuvi: Koreya hukumati bir tarafdan tibbiy turizmni qo'llab-quvvatlab (QQS imtiyozi kabi[32]), ikkinchi tarafdan ortiqcha jarrohlik ishtiyoqini cheklashga harakat qilmoqda (reklama va maktab yoshidagilarga cheklov). O'zbekistonda esa

hozircha davlat darajasida bu sohaga alohida e'tibor sezilmaydi. Ko'proq bozor o'z holiga qo'yilgan, faqat litsenziya va umumiy tibbiy standartlarga rioya qilinishi talab qilinadi.

- Xavfsizlik masalasi: Ikkala mamlakatda ham ba'zida asoratli holatlar bo'ladi. Farqi shundaki, Koreyada jamiyat buni faol muhokama qiladi va darhol tizim reaktsiya beradi (masalan, halok bo'lgan bemorlar ishi bo'yicha qonuniy chora ko'riladi, klinika yopiladi va hokazo). O'zbekistonda ham yuqorida keltirilgan hodisada shifokorlarga choralar ko'rilgan, lekin umumiy tizimdagi o'zgarishlar (masalan, reanimatsiya uskunalari majburiyligi) xususiy klinikalar uchun qat'iylashtirilgan-qat'iylashtirilmagani aniq emas.

Janubiy Koreyada plastik jarrohlik shu darajada hayotga singib ketganki, u yerdagi vaziyatni ba'zan "go'zallikni medikallashuvi" deb atashadi**[3]**. Jamiyatda go'zallik ideallarining targ'iboti natijasida ko'plab yoshlar jarrohlik stoliga oson yotadigan bo'lib qoldi. Bu holatni Koreyaning o'zi ham muammoli deb ko'rmoqda – chunki insonning tanasi ustidan bunday "ijtimoiy bosim" ham aslida somatik huquqlar buzilishiga o'xshaydi (shaxs go'yoki jamiyat talabiga ko'ra tanasini o'zgartirishga majbur bo'lmoqda). Shuning uchun Koreyada axloqiy cheklovlar joriy etilmoqda. O'zbekiston bu borada boshqa ekstremumda – konservativ yondashuv hali ham kuchli. Har ikki holatda ham me'yoriy muvozanat kerak: shaxsning o'z tanasi ustidan tasarruf huquqi bor, u chiroyli bo'lish uchun qaror qabul qilishga haqli. Lekin bu qaror ongli va ixtiyoriy bo'lishi, hech bir bosim ostida qilinmasligi lozim. Davlat esa, o'z navbatida, xavfsizlikni ta'minlashi shart – ya'ni, agar fuqaro jarrohlikka qaror qilgan bo'lsa, u buni litsenziyaga ega, malakali shifokorlar orqali, steril sharoitda o'tishini ta'minlash kerak. Bunda reklama va ma'lumot berishning haqiqiy, sof bo'lishini nazorat qilish muhim (masalan, "ajoyib natija kafolatlanadi" kabi yolg'on va'da berilmasligi, xavflar yashirilmasligi kerak). Xulosa o'rnida aytish mumkinki, somatik huquqlardan biri sifatida o'z tanasini estetik o'zgartirish huquqi demokratiya va erkinlikning bir ko'rinishi, ammo u amaliyotda shu qadar ehtiyotkorlik va mas'uliyat bilan amalga oshirilishi kerakki, inson salomatligi va sha'ni xavf ostida qolmasin.

Xulosa o'rnida, somatik huquqlar sohasida huquqiy tartibga solish inson huquqlari va jamiyat qadriyatlari uyg'unligini ta'minlashdek nozik vazifani amalga oshiradi. Janubiy Koreya va O'zbekiston tajribalarini tahlil qilar ekanmiz, har bir jamiyatning o'z ehtiyoj va xatarlarini hisobga olgan holda yechim topishga intilayotganini ko'ramiz. Janubiy Koreya ko'proq individuallik va innovatsiya tomonida – shaxsning xohish-irodasiga imkon qadar hurmat bilan qarab, lekin zarur joyda cheklov qo'ygan. O'zbekiston esa hozircha jamoaviy manfaat va an'anaviy qadriyatlar tomonida – ehtiyotkorlik bilan yondashib, yangiliklarni sekinlik bilan qabul qilmoqda. Vaqt va taraqqiyot bu sohada ham o'z so'zini aytadi: ehtimol, bir necha yildan yoki o'n yillardan so'ng, bugun biz bahs qilayotgan masalalar bo'yicha ham kengroq konsensusga erishilar. Eng muhimi, bu jarayonda insonning qadr-qimmati, uning baxtli va sog'lom hayot kechirish huquqi doimo markaziy o'rinda turmog'i lozim. Somatik huquqlar aynan shunday oliy qadriyatlarni ifoda etadi va ularni huquqiy himoya qilish – insonparvar huquqiy davlatning ajralmas burchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (2022, 11-may). *"Inson a'zolari va to'qimalarining transplantatsiyasi to'g'risida"gi Qonun* (O'RQ-768-son). https://lex.uz/ru/docs/6019217

2. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. (2021). *"Reklama to'g'risida"gi Qonun* (Qonun

719-son, 2021-yil 12-iyulda qabul qilingan). https://lex.uz/docs/5581299

3. Janubiy Koreya Respublikasi. (1999). *Organ Transplantation Act* (Qonun 1999-yil 12-avgustda qabul qilingan, 2000-yil 1-fevraldan kuchga kirgan).

4. Supreme Court of Korea. (1974). *Judgment on legality of cosmetic surgery* (Case 74Meu51, 1974-yil 10-may).

5. Janubiy Koreya Respublikasi. (2003, yangilanishi bilan 2018). *Bioethics and Safety Act*. https://elaw.klri.re.kr

6. Janubiy Koreya Sog‘liqni saqlash va ijtimoiy ta’minot vazirligi. (2011). *Guidelines on assisted reproductive technology and ethical practices* (KOGS Reproductive Ethics Guidelines).

7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Odam savdosiga qarshi kurashish komissiyasi. (2021). *60-son qarorga ilova: Odam savdosidan jabrlanganlarni reabilitatsiya qilish milliy tizimi*. **https://lex.uz/docs/5294192**

8. Kim, O. J., & Lee, B. H. (2019). South Korea. In J. M. Scherpe, C. Fenton-Glynn & T. Kaan (Eds.), *Eastern and Western Perspectives on Surrogacy* (pp. 449–466). Intersentia.

9. Park, J., & Kim, C. J. (2020). Recent decrease in organ donation from brain-dead potential organ donors in Korea and possible causes. *Journal of Korean Medical Science, 35*(13), e94. https://doi.org/10.3346/jkms.2020.35.e94

10. Lee, H. J. (2019). Cosmetic surgery and youth in K-pop culture. *Korean Journal of Popular Culture Studies*, 5(2), 71–88.

11. Kim, Y. S. (2015). Medical accidents in cosmetic surgery and legal implications. *Seoul Law Review*, 47(1), 101–120.

12. Medical Travel Market. (2021, 31-mart). *Shopping for medical tourism in South Korea*. https://www.medicaltravelmarket.com/south-korea-medical-tourism/